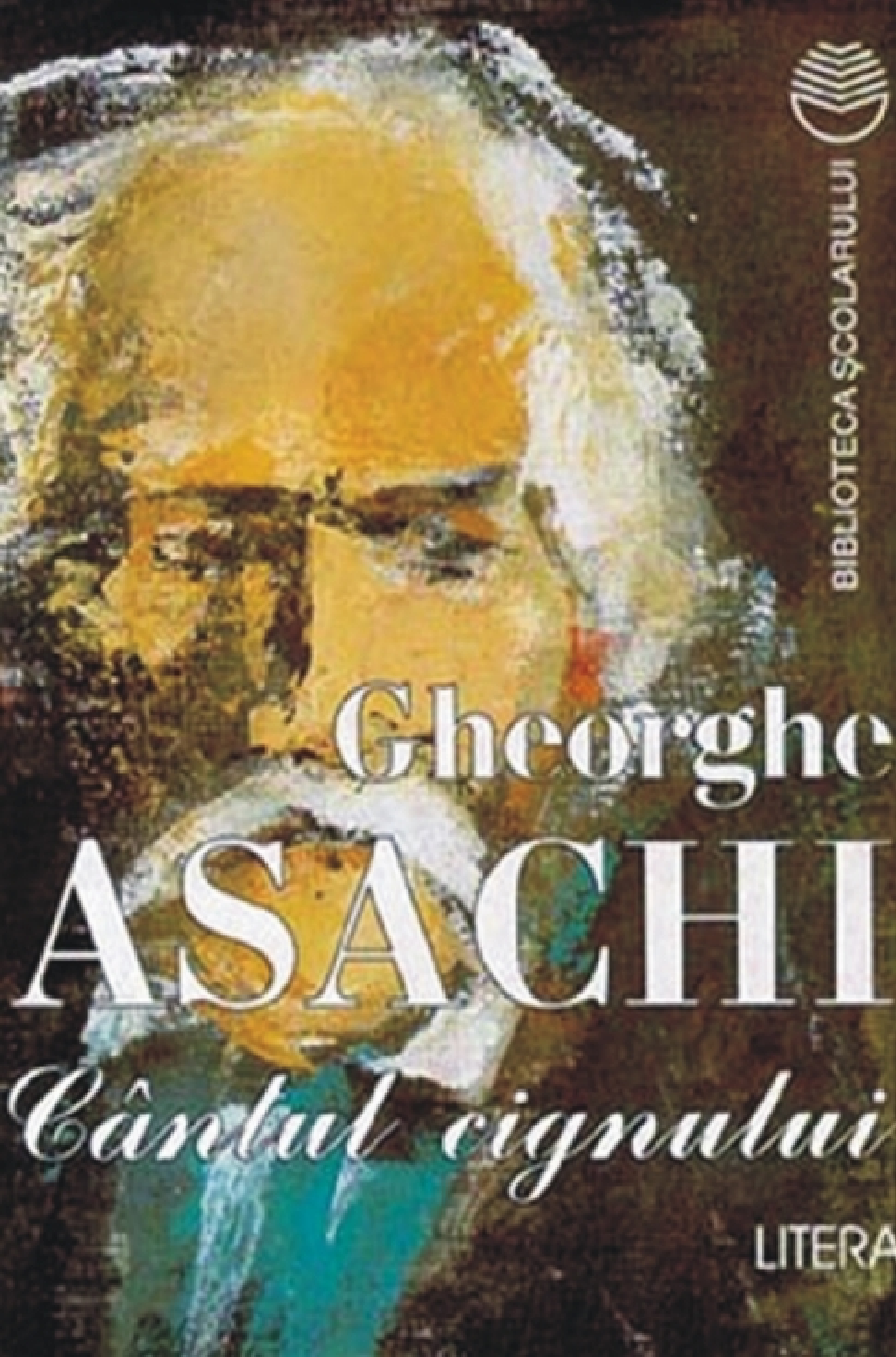

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI
Gheorghe
ASACHI
Cântul cignului
LITERA

biblioteca școlarului

Gheorghe

ASACHI

CÂNTUL CIGNULUI

Litera
INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

APRECIERI

D. Aga Gh. Asachi este bărbatul acela care în vremi grele s-au străduit pentru luminarea neamului său. D-lui este acel carele pentru literatura Moldovei au făcut singur mai mult decât toţi moldovenii împreună.

Mihail KOGĂLNICEANU

Asachi a fost omul epocei lui, adică omul ieşit din mijlocul necesităţilor vremii; n-a comandat timpului: s-a pus însă în serviciul lui cu o bogăţie remarcabilă de aptitudini. Trăind într-o epocă de nediferenţiere culturală, el a fost din rasa enciclopediştilor. Pe lângă o cultură ştiinţifică a avut şi o educaţie artistică; a mânuit lira, penelul şi echerul; umanităţilor le-a adăugat şi vaste cunoştinţe poliglote; muzicei i-a adăugat ingineria. [...]

A deschis, cu siguranţă, drumuri în toate direcţiile; fără a fi fost un revoluţionar sau un temerar, plutind între două lumi, el a tăiat căi noi, menţinându-se, totuşi, în strictă legalitate. [...]

[...] conştient şi programatic chiar, a cântat, astfel, dragostea cea mai spiritualizată, a slăvit pe strămoşi, iubirea de patrie, a cântat actele renaşterii noastre culturale, teatrul, şcoala, limba românească, artele, subliniind fapta omului de acţiune prin comentariul liric al poetului.

N-a izbutit, desigur, întotdeauna; reci cele mai adeseori, încărcate de podoabe convenţionale, câteodată versurile lui sunt lapidare, au comparaţii solid clădite, şi, cu toată nesiguranţa limbii, se simte în ele un artist al ritmurilor armonioase, un erudit al versificaţiei.

[...] meritul lui stă în faptul de a fi fost un organizator de teatru

românesc şi iubitor de spectacole; prin spiritul lui întreprinzător a contribuit, astfel, la răspândirea gustului pentru teatru.

[...] Pe lângă atâtea merite, Asachi are şi pe acela de a fi fost întemeietorul celui dintâi ziar moldovenesc, [...] el a tradus în fapt o nevoie simţită. *Albina românească* e întâia trăsură de unire în limba patriei dintre Moldova şi restul omenirii; se cuvine, deci, s-o privim cu recunoştinţă.

Eugen LOVINESCU

[Asachi] trebuie privit în completatea activităţii lui. A sprijinit şi dezvoltat învăţământul de toate gradele în limba naţională, a pus bazele unui teatru autohton, a întemeiat presa, a încurajat ştiinţa şi artele, a creat un sistem cultural-educativ, pe care l-a apărat până la sfârşitul vieţii. Generaţiile de după 1840 îi datorează mult. El este o verigă necesară şi trainică în neîntreruptul lanţ al culturii româneşti. Dacă în activitatea culturală realizările îi sunt preţioase, nici ca scriitor nu poate fi total ignorat. Opera lui Asachi poate să ofere cititorului modern şi pagini de emoţie estetică.

George SORESCU

[...] Cultura pe care şi-o însuşise şi energia cu care era înzestrat i-au dat posibilitatea să joace un rol însemnat în epoca reprezentărei noastre şi această cultură a lui se înfăţişează sub aspecte foarte variate, trecând de la literatură la ştiinţă şi artă — am amintit că dânsul învăţase şi pictura, căpătând astfel o pregătire pentru a putea vorbi de artă în însemnările răspândite prin ziarele şi revistele conduse de dânsul şi pentru a întreprinde, împreună cu alţii, executarea unor tablouri cu “iconirea faptelor istorice a patriei”, încercare ce a avut ecoul ei patriotic dacă nu atât artistic. Privit astfel, Asachi apare în lumina adevăratei sale valori.

Ovid DENSUSIANU

Din cele trei ediţii de *Poezii* (1836, 1854, 1863), se pot reţine, în afară de imnul *La Italia,* sonetele de dragoste închinate Biancăi Milesi-Leuca pe care o cunoscuse în Italia, în 1809, şi pe care o va slăvi până la moarte mimând pe Petrarca. [...]

Nuvelele istorice [...], învechite din punct de vedere al limbii, sunt interesante prin fabulosul medieval, cavaleresc, clasic, complicat cu viziuni mitologice şi decoruri din recuzita romantismului.

Alexandru PIRU

Când s-a întors de acolo (din Italia), pentru a începe opera sa foarte importantă în domeniul şcolii, iar, într-o măsură, mult mai mică, şi în domeniul politicei, el aducea cunoştinţe cu totul noi. Deosebirea dintre Budai-Deleanu şi Asachi este tocmai aceasta; Budai-Deleanu ia Italia prin Viena. Asachi ia Italia de acasă, din Italia însăşi. [...] Şi oricât s-ar scrie împortiva lui Asachi, ca poet, oricât ar fi unii de incapabili să-l înţeleagă, nu vor muri niciodată versurile prin care el afirmă legăturile noastre indestructibile cu Roma strămoşească.

[...] Cine cunoaşte ce însemnează în poezie topica, instinctul de a pune un cuvânt într-un anume loc, acela îşi va da seamă cât de măiastră e disciplina prin care vechea vorbire moldovenească de la începutul secolului al XIX-lea, stilul acesta lăbărţat de convorbire fanariotă, plin de cuvinte greceşti şi franţuzeşti rău asimilate, a fost silită de energia creatoare a lui Asachi să intre în acele legături sintactice care înseamnă disciplina română în cuvânt şi frază.

Nicolae IORGA

Poezia lui Gh. Asachi [...] e aproape în întregime sub regimul lui Petrarca. Poetul cunoscuse de altfel direct Italia şi petrarchizase acolo chiar şi italieneşte. Fondul sonetelor e banal, dar când endecasilabul se păstrează, efectul e un sistem muzical limpid şi abstract, cu acorduri cvasieminesciene: Cât ţi-s dator, o, stea mult priincioasă,/ Că-n primăvara a vieţii mele,/ Tu m-ai ferit de strâmbe căi şi rele/ Şi m-ai condus pe calea virtuoasă.// Tu-n sân mi-aprinzi făclia luminoasă, / M-ai adăpat l-Astreei fântânele,/ Şi când viaţa-mi îndulcesc prin ele,/ Despreţuiesc chiar soarta fioroasă.// Ca să doresc a vieţii nemurire/ Mă-ndeamnă raza-ţi care-n cer se vede,/ Cum statornică urmează-a ei rotire.// De la ţărmul fatal vasul purcede./ Ş-amu plutind prin marea de pieire,/ A ta rază la port mă va încrede.

Lirica secolului XVIII are un ecou larg în poezia lui Asachi. Regăsim

convenţia geografică clasică, didactismul settecentesc (în maniera Monti), melancolia cimiterială (după Thomas Gray şi Jukovski). Interesante sunt *Baladele* şi *Legendele* în care, bizuindu-se pe tradiţia populară, Asachi s-a străduit să înjghebe o mitologie literară română, într-o viziune mai grandioasă, intenţional, decât aceea a lui Alecsandri, şi în termeni clasici. Munte sacru e declarat Ceahlăul, sub numele de Pion. Colo se află simulacrul Dochiei. După bürgeriana *Lenore,* poetul scrie *Turnul lui But pe muntele Pion,* istorie a unui strigoi care vine să-şi ia logodnica spre a o duce în galop pe muntele sfânt al Daciei: Luna luce — Butul fuge, / Peste munte, prin hârtop,/ Vântul şuieră şi muge,/ Roibul sare în galop,/ Ş-amu-i duce p-amândoi,/ "Doamno, care nu-i strigoi?"

În *Jijia,* oamenii boierului Conde prind cu plasele în râu o zână care povesteşte că e o fecioară creştină din vremea năvălirilor barbare, al cărei schit a fost înghiţit de pământ în urma rugii tovarăşelor sale, spre a nu cădea în mâinile păgânilor. *Sirena lacului* are factură schilleriană. O sirenă (fostă fată înşelată de un boier) se răzbună. Sugestia pe alocuri e a unei poezii superioare, mijloacele sunt insuficiente.

Nuvelele lui Asachi, dificile şi prin limba amestecată, plină de imposibile neologisme (*milian, manin, vasfrâns, covil, pelice, vântă* etc.), par astăzi bizare, mai ales romantice, lipsite de percepţiunea istorică. Dimpotrivă, ele aparţin tipului clasic şi această intenţie cere circumstanţe uşurătoare. Modelul lui Asachi e romanul cavaleresc, acela întrupat în Ariosto mai ales, adică istoria aventuroasă cu fabulos aranjat în gust clasic, cu lipsa totală de instinct geografic. Pretutindeni sunt numai păduri mari şi întinse pajişti, castele şi grădini pierdute în imense singurătăţi, în ciuda cărora, fără nici o respectare a legilor timpului, eroii se întâlnesc să se bată. Europa şi Asia sunt aduse antropologic la acelaşi tip ideal cavaleresc. Afară de viteji apar doar păstori, necromanţi, bătrâni eremiţi. Obsedat de ideea miturilor, Asachi a luat în mână cronicile moldovene şi a dat materiei ei sens picaresc. În *Dragoş* totul este fabulos. În Cumania mică, în cetatea Romidava, stăpâneşte Haroboe, om fioros, nu mai puţin cavaler, cum îl arată coiful. Deşi tătar, Haroboe este "cuprins de un simţământ necunoscut până atunce" la vederea Brandei, mireasa trimisă de Domnul din Misia pentru fiul lui Dragoş.

Toate peripeţiile în jurul acestei călătorii sunt ariosteşti. De notat sanctuarul Dochiei, păzit de Nona, un soi de vestală, şi de o ciută: “Aice un spectacol nou se desfăşură înaintea ochilor ei, un ocean de neguri plutea deasupra coamelor de pini urieşi, stânci manine [grele], răsturnate de cutremur, parcă erau aninate deasupra capului ei şi formau o tărie nestrăbătândă în giurul simulacrului Dochiei”. *Valea-Albă* e un basm de aventuri mongolice în care Ştefan cel Mare e tot atât de puţin istoric ca şi Gofredo în *Gerusalemme liberata.* Scenele de război sunt văzute într-un spirit cu totul mitic. La Catelina lângă Cotnar sunt mari fortificaţii, înainte de luptă oastea stă la liturghie în jurul unei cruci colosale. În fine, în faţa lui Ştefan cel Mare se aduc daruri cu învederat aspect de Renaştere, diademe de aur, ulcioare de bronz, lacrimatorii, monede cu efigiile împăraţilor Tauridei. În *Bogdan-voievod,* nuvelă fantezistă, se dă la Hârlău o luptă de stil cavaleresc: “săbiile şi lăncile scapără şi scânteiază de loviturile puternice ale măciucilor fericate, pavezile remboambă“. *Petru Rareş* e nuvela cea mai lungă, aceasta cu oarecari satanisme romantice. Fundamentul rămâne cel clasic. Lacul Brateş e descris în maniera Salvator Rosa, pescuitul formând o mare compoziţie amănunţită şi fantastică. O vânătoare de bouri e prilej de a prezenta o scenă în gustul uşor melancolic al lui Tasso: buchete de flori duse de un râu şi venind de la o sihăstrie-cetăţuie unde stă închisă Ileana. La Suceava dăm de un colosal gotic, peste temelii de “adâncă antichitate”. *Mazepa în Moldova* dezvoltă, nu fără simţ poetic, tema fugii cavaline tratată de Byron, în *Rucsanda Doamna* cazacul Timuş e văzut ariosteşte ca un cavaler frumos “îmbrăcat în zea strălucită”, cu purtări dintre cele mai curteneşti, iar nu cu fire “ de heară“, cum îl ştim din cronici. Evident, Rucsanda îl iubeşte.

Ceorge CĂLINESCU

În climatul fanariot saturat de anacreontism din cel de-al doilea deceniu, poezia lui Asachi, de o muzicalitate nouă şi gravă, inedită ca idei şi forme poetice, şi cu mari merite sub raportul versificaţiei, se iveşte parcă dintr-o altă lume, a spiritului şi armoniei, “situându-l pe scriitor printre cele mai înzestrate condeie” şi constituind, cu toate

şovăielile de limbă atât de regretabile, “un adevărat eveniment literar” (P. Cornea). Ea e concepută în lumina unei teorii clasiciste: “Îndreptat de pilde clasice şi de firea limbei — afirmă Asachi în 1836 — m-am sârguit a urma sistemei care cere ca poezia, ce este productul cel mai ales a cugetării prin simţire înălţată, să răsune prin ziceri elegante şi armonioase”. Cea mai pură întrupare a acestui crez o constituie poezia de dragoste. Versurile inspirate de platonica iubire pentru Bianca Milesi —Leuca — propun un nou ideal erotic şi aduc câteva note profund definitorii, ce revin în parte, la Alecsandri: înălţarea dragostei în rândul valorilor absolute, de unde asocierea ei la elementele astrale; adeziunea la lumină şi armonie; confidenţa făcută de poet naturii, încât om şi natură “se prelungesc unul în altul şi se spiritualizează reciproc” (D. Popovici); exaltarea virtuţii; trăirea spirituală a sentimentului, dublată de o adoraţie sublimă, petrarchiană; înţelegerea iubirii ca o comuniune empireică, în genul Dante—Beatrice. Indicând transgresarea sentimentului din planul afectiv în acela al problemelor de conştiinţă, deci obiectivarea lui, aceste trăsături, prezente în ciclul *Leucăi,* dar şi în unele “anacreontice”, au anumite reflexe şi în poeziile în care cultul pentru nobila milaneză se prelungeşte în cultul pentru Italia — vatra strămoşească. Nemuritoare — consideră Iorga — prin semnificaţia patriotică, versurile din *Către Tibru* sau *La Italia* se desfăşoară solemn, în viitoarele cadenţe ale poeziei lui Alexandrescu: “ Vă urez frumoase ţărmuri ale Ausoniei antice/ Congiurate cu mări gemeni, împărţite d-Apenin “ etc. Cu timbrul ei nou, prefigurându-l uneori pe Eminescu (“Şi mie lin luceafărul/ Din cer va să-mi străluce/ Când dulce-a fi de-o patimă/ Aminte a-şi aduce”), erotica devine partea cea mai caracteristică a creaţiei lui Asachi. Pe a doua latură a ei, poezia asachiană se vrea programatic: utilă “Spre virtute versu-mbie, despre rele face ură/ Fermecându-ne adapă d-o înaltă-nvăţătură“ (*Către patrie*). Sub semnul aceluiaşi clasicism, grefat însă pe spiritul “luminilor”, se fixează aici lunga suită de ocazionale (ode, imnuri, sonete de tip encomiastic, între care şi primul sonet din literatura noastră — 1821 — intitulat ulterior *La întroducerea limbei româneşti în publica învăţătură)*, fabulele, şi satirele, îndeobşte imitate. În esenţă, o poezie filtrată de “cugetare”, străbătută de un puternic finalism etic şi cetăţenesc, de extracţie lumi-

nistă. În preajma anului 1830, opera lui Asachi vădeşte o anumită propensiune spre zonele preromantice şi romantice. Acestei ispite i se datorează orientarea spre noi izvoare (Gray, Ossian, Mickiewicz), diversificarea tematică (mormintele, trecutul istoric, tradiţiile, natura) şi experimentarea elegiei, meditaţiei, baladei şi legendei istorice. Deşi semnificativă în sine, intenţia poetului este însă trădată: întâmpinând rezistenţa unei structuri primare clasice, spiritul romantic nu se asimilează substanţei operei; cu unele excepţii, dar nici ele totale: *Elegie scrisă pe ţinterimul unui sat,* imitată după Gray, *Mormântul, Primăvara,* cu sonuri eminesciene ("Deşarte-s măgulirile/ Ce trec peste pământ/ Ca o săgeată repede/ Pe aripe de vânt"), *Ştefan cel Mare înaintea Cetăţii Neamţ, Turnul lui But,* ambele pornind de la Mickiewicz, şi, dincolo de orice model, poemul în proză *Meditaţia unui îmbătrânit poet* (1839), "splendidă mostră de lirism al senectuţii, fără pereche în epocă (P. Cornea). Celelalte creaţii marcate de intenţia novatoare a lui Asachi, prin caracterul lor impur, hibrid, exterioare noii direcţii literare. Şi poate că însăşi ratarea nuvelelor şi dramelor istorice, pentru care scriitorul n-a avut desigur nici înzestrarea necesară, se explică prin inaderenţa organică la sensibilitatea romantică. Marcată în adânc de spiritul clasic, a cărui preponderenţă este atestată şi de majoritatea traducerilor, opera lui Asachi, cu toate tentativele de deviere, evoluează în esenţă unitar în albia ei iniţială. Ilustrând alături de Conachi, Iancu Văcărescu, Mumuleanu, o etapă de tranziţie, Asachi nu izbuteşte să ancoreze în apele noului. După cum ideologia sa e cantonată în limite luministe, tot aşa şi creaţia lui, deşi mai deschisă spre noile orizonturi, rămâne totuşi subordonată unui ideal clasic.

Maria PROTASE

Asachi studiase operele clasicilor greci şi latini (cu preferinţă pentru Horaţiu), dar atracţia manifestă este pentru literatura italiană: Dante, Ariosto, Tasso, Petrarca, Metastasio, Ugo Foscolo, G. Parini, V. Alfieri, V. Monti. Primele cicluri de poezii, scrise în limba italiană, *La Leucaide* şi *Raccolta delle Poesie,* sunt inspirate de dragostea pentru Bianca Milesi. Poetul o cântă în sonete petrarchiste şi o imaginează mai

mult pictural. Viziunea lui este neoclasică, peisajul ce formează cadrul general este însă mitologic, întotdeauna arcadic. Pentru poet, chipul iubit rămâne centrul unui univers, populat de zeităţi mitologice. Cântecul lui de dragoste neîmplinită împrumută imagini din mitul lui Orfeu, melodia lui îmblânzeşte şi fiarele sălbatice. Cântecul umanizează un întreg peisaj agrest. Ceea ce îl apropie pe Asachi de Petrarca este fiorul sublim şi statornic al iubirii. Marea dramă a despărţirii de iubita sa, exprimată în unul din cele mai frumoase sonete ale poetului. *Il Vaticino (Profeţia)* are un ton profund elegiac. Fără să se depărteze de modelele străine, Asachi a plăsmuit, după 1812, numeroase poezii, dintre care unele au fost grupate sub titlurile *Ode, Elegii, Sonete, Anacreontice, Cântece, Imne, Meditaţii, Satire, Balade, Legende* şi *Fabule.* Modelele lui se găsesc în Anacreon, Horaţiu, Petrarca, Boileau, Lamartine, Hugo, Mickiewicz şi Ignacy Krasicki, din care făcuse şi tălmăciri. În poezie, Asachi este deopotrivă clasic, preromantic, nota predominantă rămânând însă cea clasică. Orice operă de artă, crede Asachi, trebuie să contribuie la progresul paşnic al societăţii, să stimuleze în om virtuţile morale. Pe acest crez iluminist el grefa permanent valorile clasice. Horaţian prin concepţie, Asachi cultivă cu predilecţie oda, evoluând de la cântarea peisajului italic până la evenimentul cultural al Moldovei: *La Italia, Către Tibru, Prolog, La Patrie, Restaurarea şcoalelor naţionale în Moldova, La moldoveni, La restatornicirea domnilor pământeni, Pleiada, Odă către poeţii români, Vasul Moldaviei* ş.a. Oda *Prolog. La Patrie* deschide prima ediţie de versuri a poetului, din 1836. Ea are semnificaţia unui adevărat manifest poetic.

Algeria SIMOTA